

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

УДК 37.015.3:159.922 (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.99.1>

М. Ф. Бирка

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри диференційних рівнянь
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

А. В. Сущенко

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНСТРУКТ «ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ»: СУТНІСТЬ ТА УНІВЕРСАЛЬНА СТРУКТУРА

У статті уточнено сутність та запропоновано універсальну структуру психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця», яка потенційно придатна й ефективна для використання у ході підготовки фахівців з будь-якої професії.

Визначено, що поняття «готовність майбутнього фахівця», як похідне від поняття «готовність», відтворює інтегровану сукупність особистісних педагогічних (знання, уміння, мінімальний досвід у подальшій діяльності) і психологічних (здібності, ціннісні орієнтації, професійно значущі інтелектуальні, особистісні та вольові якості, емоційний інтелект, мобілізованість, позитивне ставлення до майбутньої професії тощо) особистісних характеристик майбутнього фахівця, які забезпечують ефективне виконання ним функцій і обов'язків подальшої професійної діяльності.

Акцентовано, що всі педагогічні особистісні та більшість психологічних характеристик майбутнього фахівця можуть бути визначені як освітні результати, хоча й не всі можуть бути сформовані і розвинені у ході цілеспрямованої підготовки. Зокрема професійно значущі якості, здібності і нахили майбутнього фахівця, як генетично «подарована» основа для розвитку особистості, на наше переконання, можуть бути тільки розвинені, хоча саме вони й відіграють ключову роль в ефективності певної підготовки.

Запропоновано до універсальної структури психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця» включати педагогічні структурні компоненти (складові) – когнітивний та праксеологічний; психологічні структурні компоненти (складові) – аксіологічний, особистісний, емоційний, вольовий та рефлексивний.

При цьому, основними і найбільш значущими у контексті будь-якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців вважаємо обидва педагогічні структурні компоненти (складові) – когнітивний та праксеологічний, та два психологічні структурні компоненти (складові) – аксіологічний та рефлексивний. Разом з тим, виокремлення у структурі досліджуваної готовності і наповнення відповідним змістом ще й особистісного, емоційного та вольового компонентів значно глибше розкриває особливості такої готовності та суттєво підвищує ефективність процесу її формування.

Ключові слова: підготовка, готовність, майбутній фахівець, готовність майбутнього фахівця, універсальна структура готовності, компоненти готовності.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Першочерговим завданням закладу вищої освіти (ЗВО) є підготовка майбутніх фахівців за обраними ними спеціальностями, перелік яких формується відповідно до запитів і потреб економіки України. Виконання цього завдання досягається шляхом реалізації у ЗВО освітньої діяльності, яка забезпечує ефективну підго-

товку майбутніх фахівців за освітньо-професійними програмами, що розроблені відповідно до певної спеціальності.

Таким чином, кожен ЗВО спрямовує свою освітню діяльність на відповідну професійну підготовку, яка формує цілісну і гармонійно розвинену особистість фахівця, який є компетентним, кваліфікованим й готовим до ефективної реалізації функцій і посадових обов'язків професії, в рамках спеціальності, що ним здобувається.

Якість і успішність професійної підготовки майбутніх фахівців за певною освітньо-професійною програмою визначається готовністю випускників цієї програми до ефективної реалізації ними відповідної професійної діяльності, яка виявляється в потенційній можливості кожного фахівця не тільки безпосередньо включатися у цю діяльність, а й її ефективно організовувати, реалізовувати і регулювати.

Таким чином, високий рівень готовності до подальшої професійної діяльності дає змогу майбутньому фахівцю не тільки кваліфіковано її провадити, а й сприяє його потенційним успіхам у цій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців різного фаху, поняття «підготовка» та «готовність», а також визначення структури та змісту готовності майбутнього фахівця розглядають такі вчені, як Т. Бондар [1], М. Васильєва [2], М. Єпіхіна [3], І. Гриценко [4], В. Дідух [5], О. Затворнюк [6], І. Калиновська [7], О. Карпенко [8], Л. Коваль [9], Л. Куземко [10], П. Малєжик [11], В. Молоченко [12], Т. Пилипюк [13], В. Семиченко [14], О. Скоробагата [15], В. Татауров [17], Н. Трофаїла [18], О. Федоренко [19].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У науковому просторі сучасної психолого-педагогічної науки ще не існує єдиного погляду на структуру психолого-педагогічного феномену «готовність майбутнього фахівця», яка була б ефективною у контексті різних напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців. Тобто питання визначення універсальної структури психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця» на сьогодні залишається не вирішеним.

Мета дослідження: уточнити сутність психолого-педагогічного феномену «готовність» та запропонувати універсальну структуру психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця», яка була б ефективною у контексті будь-якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати наступні завдання:

1) уточнити сутність психолого-педагогічного концепту «готовність» та сформулювати власне тлумачення психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця»;

2) виявити універсальну структуру психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця», яка була б придатна й ефективна для використання у ході підготовки фахівців з будь-якої професії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для виконання *першого завдання* дослідження вважаємо за доцільне зосередити нашу увагу на

розкритті сутності поняття «підготовка», адже поняття «готовність», як родове для досліджуваної готовності, виступає її результатом.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях *поняття «підготовка»* загалом визначається як процес формування та розвитку сукупності особистісних властивостей, необхідних фахівцю для ефективної реалізації майбутньої професійної діяльності (М. Васильєва [2], Т. Пилипюк [13], О. Федоренко [19]).

При цьому, науковці визначають наступні важливі аспекти реалізації цього процесу: «здійснюється в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти» (М. Васильєва) [2]; «відбувається відповідно до напрямку чи конкретної спеціальності» (Т. Пилипюк) [13]; «має бути цілеспрямованим, організованим, динамічним та інноваційним» (О. Федоренко) [19].

Отже, *поняття «підготовка»* будемо тлумачити як інноваційний цілеспрямований процес формування та розвитку сукупності особистісних характеристик, необхідних майбутньому фахівцю для ефективної реалізації ним професійної діяльності, який здійснюється в рамках професійної підготовки і завдяки самоосвіті студента.

Визначивши сутність поняття «підготовка», перейдемо до уточнення сутності *поняття «готовність»*, яке по-різному тлумачиться науковцями. Зокрема дослідники по-різному детермінують сукупність особистісних властивостей і характеристик, важливих для ефективної реалізації майбутнім фахівцем подальшої професійної діяльності.

Так, М. Єпіхіна «готовність майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі» розуміє як «сукупність особистісно-професійних якостей, які сприяють ефективній взаємодії між суб'єктами освітнього процесу на засадах партнерства» [3, с. 38-39]; І. Гриценко розуміє «готовність» як «цілеспрямований прояв особистості, що містить у собі її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, настанову до певної поведінки» [4, с. 83]; П. Малєжик визначає «професійну готовність» як «складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу систему якостей, властивостей і станів, які в своїй сукупності дають певному суб'єктові змогу більш-менш успішно здійснювати діяльність» [11, с. 132].

Отже, подані вище визначення акцентують увагу на необхідності включення до змісту досліджуваної готовності не тільки суто *педагогічних характеристик* – знань і умінь як основних результатів підготовки, а ще й *психологічних характеристик* – професійно значущих особистісних якостей та ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця.

Цікавими у контексті нашого дослідження є праці сучасних науковців, які певним чином деталізують психологічні характеристики готовності майбутнього фахівця. Це зокрема, І. Калиновська, яка вважає, що «готовність» передбачає «згоду фахівця не добровільне виконання професійних обов'язків» [7 с. 69]; Н. Трофаїла, яка акцентує увагу на тому, що «готовність» це – «здатність протистояння перешкодам, які неодмінно виникають в ході виконання дій» [18, с. 156]; Т. Бондар наголошує, що «необхідною умовою для якісного виконання своїх обов'язків є активний стан або мобілізованість майбутнього фахівця» [1, с. 11]; Т. Пилипчук серед характеристик «готовності» виокремлює: «позитивне ставлення до цієї діяльності, усвідомлення потреби і мотивів здійснення такої діяльності, а також об'єктивації предмету діяльності та способів взаємодії з ним» [13, с. 50]; В. Татауров також вважає, що «професійна готовність знаходиться в єдності зі спрямованістю на професійну діяльність і стійкими установками на працю, тому її центральним «ядром» є позитивні установки, мотиви й освоєні цінності вчительської професії» [17, с. 218]; «Словник-довідник з професійної педагогіки» дещо розширює зміст поняття «готовність», тлумачачи його як «цілісне утворення, що характеризує емотивно-когнітивну та вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певної спрямованості» [16, с. 49]; О. Затворнюк підкреслює, що ядром поняття «готовність» виступає «психологічну готовність, яка є базою та стійкою платформою діяльності» [6, с. 13]; О. Скоробагата розглядає «готовність» як «особливий психічний стан, що активізує мотиваційні, пізнавальні, емоційні і вольові якості особистості до виконання певної діяльності» [15, с. 55].

Отже, на нашу думку, поняття «готовність майбутнього фахівця» як похідне від родового поняття «готовність», відтворює інтегровану сукупність особистісних педагогічних і психологічних характеристик майбутнього фахівця, які забезпечують ефективне виконання ним функцій і обов'язків подальшої професійної діяльності.

До педагогічних особистісних характеристик змісту «готовності майбутнього фахівця» ми відносимо: знання, уміння, мінімальний досвід у подальшій діяльності; а до психологічних особистісних характеристик – здібності, ціннісні орієнтації (мотиви, стимули, бажання, настанови, стійкі установки на працю, позитивне ставлення до майбутньої професії, прагнення, потреби тощо), професійно значущі інтелектуальні, особистісні та вольові якості, емоційний інтелект, мобілізованість, згода на добровільне виконання майбутніх професійних обов'язків і функцій, а також об'єктивація предмету подальшої професійної діяльності та усвідомлення способів взаємодії з ним.

Відмітимо, що всі педагогічні особистісні та більшість психологічних характеристик майбутнього фахівця можуть бути визначені як освітні результати, хоча й не всі можуть бути сформовані і розвинені у ході цілеспрямованої підготовки. Зокрема професійно значущі якості, здібності і нахили майбутнього фахівця, як генетично «подарована» основа для розвитку особистості, на наше переконання, можуть бути тільки розвинені, хоча саме вони й відіграють ключову роль в ефективності певної підготовки. Тобто, якщо у майбутнього фахівця відсутні професійно значущі якості, здібності і нахили, він не зможе ефективно здійснювати подальшу професійну діяльність, що ставить під сумнів необхідність здійснення такої підготовки.

Разом з тим зазначимо, що питання наявності в майбутнього фахівця професійно значущих якостей, здібностей і нахилів вже потенційно мало б бути вирішеним ще на етапі вступу до ЗВО, адже абітурієнти обирають спеціальність і освітньо-професійну програму на основі власних вподобань. Тобто вони усвідомлюють наявність в себе професійно значущих якостей, здібностей і нахилів, хоча вони і слабо розвинені.

Формулювання власного тлумачення поняття «готовність майбутнього фахівця» дає нам змогу перейти до виконання **другого завдання** дослідження, для чого здійснимо аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на виявлення структурних компонентів (складових) готовності майбутнього фахівця.

У результаті аналізу визначено, що сучасні науковці мають різні погляди на кількість та назви структурних складових поняття «готовність майбутнього фахівця» і загалом виокремлюють *від трьох до п'яти структурних компонентів (складових) досліджуваної готовності*, при цьому логічно наповнюючи їх зміст важливими у контексті подальшої професійної діяльності педагогічними і психологічними характеристиками майбутнього фахівця.

Зокрема, *три структурних компоненти (складові)* досліджуваної готовності виокремлюють М. Єпіхіна [3], Л. Коваль [9], та Л. Куземко [10].

Так, М. Єпіхіна в структурі «готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії» виокремлює такі три компоненти: «*мотиваційно-ціннісний компонент*, який містить мотивацію майбутнього вчителя до здійснення професійно-педагогічної діяльності; потребу у взаємодії та спілкуванні з суб'єктами освітнього процесу на засадах партнерства; інтерес до освоєння ефективних способів спілкування; наполегливість у подоланні труднощів, які виникають у процесі вирішення завдань, пов'язаних з організацією взаємодії; ціннісне ставлення до майбутньої професії, до суб'єктів партнерської взаємодії; потребу в актуалізації та реалі-

зації свого особистісного потенціалу; *когнітивний компонент*, який інтегрує сукупність знань про мету, завдання, принципи та засоби педагогіки партнерства; знань закономірностей, принципів, методів та форм організації спілкування на засадах партнерства; знань про особливості та стилі взаємодії; про діалогове навчання та способи його організації; знань щодо механізмів регулювання спільної дії, ролі, позиції, які займають учасники взаємодії; знань про особливості комунікативної поведінки у процесі взаємодії; та *праксіологічний компонент*, який містить уміння і навички організації освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства; уміння налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу; уміння аналізувати перспективні напрями педагогічного партнерства у початковій школі; уміння добирати і застосовувати на практиці ефективні методи та форми педагогічного партнерства; вміння впроваджувати різні стратегії для розв'язання конфліктів між учасниками освітнього партнерства; володіння уміннями і навичками проектування взаємодії, орієнтованої на педагогіку партнерства; уміння здійснювати підтримку та супровід розвитку дитини в освітньому процесі НУШ» [3, с. 40]. Таким чином, дослідниця у структурі досліджуваної готовності виокремлює один психологічний компонент – мотиваційно-ціннісний, а також два педагогічні компоненти – когнітивний та праксіологічний. Загалом позитивно оцінюючи виокремлені М. Єпіхіною структурні компоненти (складові), відмітимо, що включення навичок як цільових орієнтирів та показників готовності майбутнього фахівця є неправильним, адже формування й розвиток певної навички потребує великої кількості повторень майбутнім фахівцем відповідних дій на практиці, що практично неможливо реалізувати у ході жодної професійної підготовки завдяки часовим обмеженням.

Вчена Л. Коваль вважає, що «готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування загально-навчальних технологій» охоплює такі структурні компоненти: *«мотиваційно-ціннісний*, який орієнтує на формування інтересу та прагнення до застосування загально-навчальних технологій початкової освіти; *мотиваційно-процесуальний*, який спрямовується на засвоєння дидактико-методичного та операційно-технологічного змісту підготовки; та *технологічно-проектувальний*, який включає розвиток технологічно-проектувальних умінь майбутніх фахівців» [9, с. 83]. Таким чином, перший структурний компонент досліджуваної готовності є психологічним; другий, незважаючи на назву – педагогічним, адже відбиває знання, якими має володіти майбутній фахівець; третій компонент є також педагогічним, оскільки інтегрує технологічно-проектувальні вміння майбутнього фахівця.

Дослідниця Л. Куземко вважає за доцільним у структурі «готовності вчителя початкових класів до партнерської взаємодії» виокремити такі три компоненти: *«ціннісно-мотиваційний компонент* – сформованість цінностей і якостей, важливих для налагодження партнерської взаємодії із суб'єктами освітнього процесу (повага до особистості, прав та індивідуальних відмінностей інших, цілеспрямованість, упевненість у собі, адекватна самооцінка, толерантність, емпатія, відкритість до думок інших); готовність до партнерської взаємодії з усвідомленням власної приналежності до соціальної групи, прагнення особистості до співпраці під час вирішення особистісних і професійних завдань; *когнітивно-операційний компонент* – «комплекс знань, необхідних для розуміння і налагодження спільних дій з іншими учасниками освітнього процесу; інтегровані вміння встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями партнерів, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях; організовувати спільну діяльність, визначати зміст та форми взаємодії, ефективно використовувати засоби вербального та невербального спілкування, попереджати та вирішувати конфліктні ситуації; *рефлексивно-прогностичний компонент* – здатність до самоаналізу, гнучкості і критичності мислення; рефлексія характеру взаємодії та результатів самореалізації окремих членів команди у спільній діяльності; уміння адекватно оцінювати результати партнерської взаємодії, вносити корективи у зміст та форми взаємодії відповідно до завдань спільної діяльності та особистісно-професійного розвитку» [10, с. 200]. Таким чином, перший та третій компоненти у структурі досліджуваної Л. Куземко готовності є психологічними, хоча третій компонент інтегрує й окремі вміння майбутнього фахівця; другий структурний компонент є суто педагогічним, адже охоплює знання та вміння, необхідні майбутньому фахівця для виконання функцій і обов'язків подальшої професійної діяльності.

Чотири структурних компоненти (складові) досліджуваної готовності детерміновано дослідниками В. Дідух [5] та О. Карпенко [8].

Так, В. Дідух вважає, що «готовність майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з учасниками освітнього процесу до педагогічної взаємодії з учасниками освітнього процесу» інтегрує: *«ціннісно-мотиваційний компонент* – наявність морально-етичних і пізнавальних потреб, мотивів та інтересів у майбутніх учителів початкових класів налагоджувати партнерську взаємодію; спрямованість на бажання та прагнення розвивати вміння взаємодіяти з учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства й реалізовувати ідеї Концепції Нової української школи; *когнітивно-діяльнісний компонент* – система загальних та фахових компетентностей, які є необхідні для

реалізації ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства та забезпечують вибір ефективних способів впливу на них для досягнення якості освіти; *особистісно-творчий компонент* – професійно значущі якості – толерантність, креативність, відкритість та чесність у досягненні спільної мети, а також творчий підхід у вирішенні складних педагогічних ситуацій педагогічної взаємодії на засадах партнерства; *рефлексивно-коригувальний компонент* – здатність майбутніх учителів до рефлексії, вміння не тільки аналізувати власні дії, але й коригувати їх; здатність учителя осмислювати, здійснювати самоаналіз результатів професійно-педагогічної діяльності та, за потреби, її корекції для проєктування власного вдосконалення» [3, с. 132]. Таким чином, тільки другий компонент досліджуваної готовності є педагогічним, а решта психологічними. Позитивним, на нашу думку, є виокремлення авторкою у структурі готовності особистісно-творчого та рефлексивно-коригувального компонентів, які суттєво доповнюють перелік психологічних атрибутів особистості майбутнього фахівця. Проте зміст когнітивно-діяльнісного компоненту виражений В. Дідух через систему загальних та фахових компетентностей, що на наше переконання, є дискусійним, адже ця система компетентностей може бути більш складною ніж досліджувана готовність.

Дослідниця О. Карпенко у структурі «готовності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти» виокремлює: *«когнітивний компонент* – усвідомлення цінності знань; системність знань; знання в галузі теорії і технологій соціальної роботи; знання сфер, які безпосередньо й опосередковано пов'язані з соціальною роботою (соціологія і її окремі розділи, психологія, педагогіка, економічні, медичні знання, правознавство); прагнення до розширення знань; аналітичні уміння, пошуки засобів вирішення проблем; *діяльнісний компонент* – конструктивно-проєктивні уміння, корекційно-розвиваючі уміння соціальний супровід клієнта (володіння технологіями); *комунікативний* – потреба у спілкуванні знання про види, прийоми, етику спілкування уміння вести діалог, чути інших людей; *організаційний компонент* – «уміння організовувати соціальну роботу на основі знання теорії управління уміння знаходити оптимальний варіант взаємодії з клієнтом володіти навичками посередницької діяльності між клієнтом і соціальними інституціями, адміністративними установами; *позиційний (мотиваційний) компонент* – мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності соціального працівника установка на необхідність допомоги клієнтові орієнтація на створення гуманістичного мікро середовища з метою активізації самопомоги клієнта» [8, с. 34-35]. Таким чином, вчена

виокремлює три структурні компоненти – перший, другий і третій, які містять переважно педагогічні характеристики досліджуваної готовності та один структурний компонент, який відображає психологічні характеристики майбутнього фахівця, важливі для ефективного здійснення ним подальшої професійної діяльності.

П'ять структурних компонентів (складових) досліджуваної готовності визначають П. Малежик [11] та В. Молоченко [12].

Так, П. Малежик у структурі «готовності майбутніх ІТ-фахівців до професійної діяльності професійної готовності» визначає: *«мотиваційний компонент* – професійні значимі потреби, інтереси та мотиви професійної діяльності; *орієнтаційно-пізнавальний компонент* – знання та уявлення про зміст професії і вимоги до професійних ролей, засоби вирішення професійних завдань, самооцінка професійної підготовленості; *емоційно-вольовий компонент* – почуття відповідальності за результати діяльності, самоконтроль, вміння керувати діями як складовими процесу виконання професійних обов'язків; *операційно-дійовий компонент* – мобілізація та актуалізація професійних знань, умінь і навичок, адаптація до вимог професійних ролей і умов діяльності); *настановно-поведінковий компонент* – налаштування на високоякісну роботу» [11, с. 132]. Таким чином, автор виокремлює: дві педагогічні структурні компоненти – орієнтаційно-пізнавальний та операційно-дійовий; три психологічні структурні компоненти – мотиваційний, емоційно-вольовий та настановно-поведінковий. Відмітимо, що виокремлення автором у структурі досліджуваної готовності емоційно-вольового та настановно-поведінкового компонентів значно розширює і доповнює уявлення про структуру готовності майбутнього фахівця, тому будуть включені нами у перелік універсальних структурних компонентів. Дискусійним, на нашу думку, є визначення автором навичок серед показників операційно-дійового компоненту.

Науковець В. Молоченко у структурі «готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності» визначає: *«когнітивний компонент* – «знання про сутність, особливості та механізми партнерства, знання про особливості поведінки людей у групі; *мотиваційний компонент* – позитивне ставлення до взаємодії з іншими, взаємозалежність учасників партнерської взаємодії, спрямованість на взаємодію; *особистісний компонент* – якості, що забезпечують ефективну спільну діяльність, ініціативність, толерантність, дисциплінованість; *комунікативний компонент* – наявність умінь професійного спілкування, здатність відстоювати власну точку зору, вміння передбачати реакцію співбесідника; *діяльнісний компонент* – уміння прогнозувати

результати партнерської взаємодії, уміння адаптувати власний стиль роботи до стилів роботи суб'єктів партнерства» [12, с. 106]. Таким чином, автором виокремлено: два психологічні структурні компоненти досліджуваної готовності – мотиваційний та особистісний; три педагогічних – когнітивний, комунікативний та діяльнісний. На нашу думку, комунікативний і діяльнісний компоненти можуть бути об'єднані в один компонент, адже обидва включають вміння майбутніх аграріїв. Припускаємо, що В. Молоченко виокремив комунікативний структурний компонент завдяки ключовій ролі спілкування для партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Беручи за основу проведений теоретичний аналіз наукової літератури, ми виділили **наступні компоненти (складові) універсальної структури** психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця», які, на нашу думку, є основними і значущими у контексті будь-якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців: **педагогічні структурні компоненти (складові)** – когнітивний та праксеологічний; **психологічні структурні компоненти (складові)** – аксіологічний, особистісний, емоційний, вольовий та рефлексивний.

Далі детальніше охарактеризуємо зміст визначених універсальних структурних компонентів (складових) психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця».

Так, **когнітивний** (знанневий, змістовий, інформаційний або орієнтаційно-пізнавальний) **педагогічний структурний компонент** охоплює наступні універсальні показники: наявність у студентів цілісної системи уявлень й знань про майбутню професію (зміст, функції, посадові обов'язки, професійні ролі, особливості поведінки, способи діяльності, а також форми, методи і засоби виконання професійних завдань).

Праксеологічний (діяльнісний, операційний, організаційний, технологічний) **педагогічний структурний компонент** базується на основі когнітивного компоненту і відтворює здатність майбутнього фахівця використовувати здобуті знання на практиці. На наше переконання до змісту цього компоненту мають входити наступні універсальні показники: система професійно значущих умінь майбутнього фахівця необхідних для здійснення ним успішної професійної діяльності, які забезпечують мобілізацію та актуалізацію майбутнім фахівцем усіх професійно значущих знань; вміння продуктивно виконувати функції, посадові обов'язки і професійні ролі майбутньої діяльності; здатність дотримуватись професійно прийнятної поведінки з урахуванням усіх її важливих особливостей; уміння продуктивно реалізовувати вже відомі способи діяльності на практиці, а також ефективно й продуктивно використовувати

форми, методи і засоби для виконання професійних завдань.

Аксіологічний структурний психологічний компонент (мотиваційно-ціннісний, позиційний або настановно-поведінковий) як перший і найважливіший психологічний компонент включає наступні універсальні показники, які демонструють сформованість у майбутнього фахівця професійно значимих потреб, інтересів та мотивів: усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності, самоставлення, позитивне ставлення до подальшої професійної діяльності, пізнавальний інтерес до виконуваних функцій і посадових обов'язків, усвідомлення власної відповідальності за результати діяльності, впевненість у власному успіху, здатність до самостійного пошуку мотивів реалізації подальшої професійної діяльності, а також усвідомленої потреби в самоосвіті й самовдосконаленні.

Особистісний (особистісно-творчий) **структурний психологічний компонент** включає сукупність професійно значущих якостей, здібностей та нахилів майбутнього фахівця.

Емоційний (афективний) **структурний психологічний компонент** інтегрує: здатність майбутнього фахівця регулювати власний емоційний стан; вміння розпізнавати й усвідомлювати власні емоції (емоційний стан) та емоції інших людей; здатність вирізняти емоційні потреби інших, а також співпереживати їм; здатність управляти емоційними станами інших.

Вольовий структурний психологічний компонент враховує сформованість в майбутнього фахівця: елементів самоконтролю, самомотивації й самовиховання, здатність до мобілізації власних сил, уміння зосереджувати зусилля на виконанні конкретного завдання, вміння ігнорувати перешкоди, здатність легко долати власні сумніви та побоювання, наполегливість у досягненні поставленої мети, вміння саморегуляції та керування власними діями у ході виконання професійних функцій.

Рефлексивний структурний психологічний компонент (рефлексивно-оцінювальний) включає наступні характеристики майбутнього фахівця: критичне ставлення до власних дій, здатність до самоаналізу й самооцінки результатів своєї діяльності, здатність усвідомлювати та оцінювати стратегію своєї поведінки, усвідомлення дійсного рівня власної підготовки до подальшої професійної діяльності,

Таким чином, проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив нам визначити дві педагогічні і чотири психологічні компоненти (складові) універсальної структури психолого-педагогічного конструкту «готовність майбутнього фахівця».

При цьому, відмітимо, що, на нашу думку, основними і найбільш значущими у контексті будь-

якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців є обидва педагогічні структурні компоненти (когнітивний та праксеологічний) та два психологічні структурні компоненти (аксіологічний та рефлексивний). Разом з тим, виокремлення у досліджуваній структурі готовності і наповнення відповідним змістом ще й особистісного, емоційного та вольового компонентів значно глибше розкриє особливості такої готовності та суттєво підвищити ефективність процесу її формування.

Висновки. Таким чином, визначено, що поняття «готовність майбутнього фахівця» відтворює інтегровану сукупність особистісних педагогічних і психологічних характеристик майбутнього фахівця, які забезпечують ефективне виконання ним функцій і обов'язків подальшої професійної діяльності. Воно похідним від родового поняття «готовність» та результатом певної «підготовки» – інноваційного цілеспрямованого процесу формування та розвитку сукупності особистісних властивостей, необхідних майбутньому фахівцю для ефективної реалізації професійної діяльності, який здійснюється в рамках професійної підготовки і завдяки самоосвіті студента.

Поняття «готовність майбутнього фахівця» інтегрує як педагогічні (знання, уміння, мінімальний досвід у подальшій діяльності), так і психологічні (здібності, нахили, ціннісні орієнтації (мотиви, стимули, бажання, настанови, стійкі установки на працю, позитивне ставлення до майбутньої професії, прагнення, потреби), професійно значущі інтелектуальні, особистісні та вольові якості тощо) особистісні характеристики.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукової літератури нами виокремлено дві педагогічні структурні компоненти (складові) – когнітивний (знаннєвий) компонент та праксеологічний (діяльнісний) та чотири психологічні структурні компоненти (складові) – аксіологічний (мотиваційно-ціннісний) компонент, особистісний компонент, емоційний компонент, вольовий компонент та рефлексивний (рефлексивно-оцінювальний) компонент, які є основними і значущими у контексті будь-якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців.

При цьому, основними і найбільш значущими у контексті будь-якого напрямку професійної підготовки майбутніх фахівців вважаємо обидва педагогічні структурні компоненти (когнітивний та праксеологічний) та два психологічні структурні компоненти (аксіологічний та рефлексивний). Разом з тим, виокремлення у структурі досліджуваної готовності і наповнення відповідним змістом ще й особистісного, емоційного та вольового компонентів значно глибше розкриє особливості цієї готовності та суттєво підвищити ефективність процесу її формування.

Серед перспективних напрямів подальших наукових розвідок виокремимо характеристику

ролі психологічних факторів успішності вивчення інформатики у закладі загальної середньої освіти.

Список використаної літератури:

1. Бондар Т. Готовність як психолого-педагогічний концепт: труднощі перекладу. *LANGUAGE: Codification. Competence. Communication*. 2020. № 1(2). С. 7-20.
2. Васильєва М. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Х. : ХДПУ імені Г.С.Сковороди, 2003. 432 с.
3. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. 38 (2). С. 36-43.
4. Гриценко І. Формування психологічної готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. 2018. №15. С. 81-87.
5. Дідух В. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з учасниками освітнього процесу як актуальна проблема професійно-педагогічної освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. 2020. Т. 4. Вип. 22. С. 131-134.
6. Затворнюк О. М. Формування у майбутніх психологів готовності до професійного самовдосконалення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2016. 20 с.
7. Калиновська І. С. Підготовка майбутніх практичних психологів до роботи в умовах інклюзивного навчання загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2020. 287 с.
8. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: Київ, 2008. 46 с.
9. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: культуротворчий вимір. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 82-87.
10. Куземко Л. В. Досвід формування готовності до партнерської взаємодії у майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 78. С. 198-203.
11. Малезик П. М. Визначення структури готовності майбутніх ІТ-фахівців до професійної діяльності як педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2 (173). С. 130-135.

12. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Вінниця, 2017. 265 с.
13. Пилипчук Т. В. Сутність поняття «підготовка майбутніх учителів початкової школи» в сучасній педагогіці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. Вип 19 (29). С. 49-52.
14. Семиченко В. А. Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології. Том. I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. 2005. Ч. 15. С. 109-112.
15. Скоробагата О. М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2008. Вип. 1. С. 53-57.
16. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
17. Татауров В. П. Особливості формування готовності майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Збірник наукових праць: Розділ III. Методика викладання природничих дисциплін*. 2012. Випуск 10. С. 215-220.
18. Трофаїла Н. Д. Готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як умова ефективної професійної діяльності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 71(1). С. 155-158.
19. Федоренко О. І. До змісту понять «підготовка» та «готовність» до професійної діяльності майбутніх правоохоронців. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 190-198.

Byrka M., Sushchenko A. Psychological and pedagogical construct «readiness of a future specialist»: essence and universal structure

The article clarifies the essence and proposes a universal structure of the psychological and pedagogical construct «readiness of a future specialist», which is suitable and effective for use in the training of specialists in any profession.

It has been determined that the concept of «readiness of a future specialist», as a derivative of the concept of «readiness», reproduces an integrated set of personal pedagogical (knowledge, skills, minimal experience in further activity) and psychological (abilities, value orientations, professionally significant intellectual, personal and volitional qualities, emotional intelligence, mobilization, positive attitude towards the future profession, etc.) personal characteristics of a future specialist, which ensure the effective performance of the functions and responsibilities of further professional activity.

It is emphasized that all pedagogical personal and most psychological characteristics of a future specialist can be defined as educational results, although not all of them can be formed and developed in the course of targeted training. In particular, professionally significant qualities, abilities and inclinations of a future specialist, as a genetically «gifted» basis for personality development, in our opinion, can only be developed, although they play a key role in the effectiveness of a certain training.

It is proposed to include pedagogical structural components – cognitive and praxeological; psychological structural components – axiological, personal, emotional, volitional and reflective – in the universal structure of the psychological and pedagogical construct «readiness of a future specialist».

We consider both pedagogical structural components (cognitive and praxeological) and two psychological structural components (axiological and reflective) to be the main and most significant in the context of any direction of professional training of future specialists. At the same time, the consideration and satisfying with appropriate content of the personal, emotional and volitional components in the structure of the studied readiness will reveal its features much more deeply and significantly increase the efficiency of the process of its formation.

Key words: *training, readiness, future specialist, readiness of a future specialist, universal readiness structure, readiness components.*